

Joanna Puchalska

"Müemlékvédelem", r. 34 (1990) : [recenzja]

Ochrona Zabytków 44/3 (174), 243-245

1991

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

narozniku. Wiele z nich jest wciąż zamieszkałych, niemniej potrzebują napraw i konserwacji – zwłaszcza wymaga tego wspaniała dekoracja charakterystyczna dla tych budynków.

– ksar, ufortyfikowana wioska. Może być to zarówno kilka tighremt, jak i miniaturowe miasto, otoczone murami i rozplanowane zgodnie z klasycznymi wzorami kultury Islamu, z wyraźnym podziałem na miejsca prywatne i publiczne.

– budowle użyteczności publicznej (targi, spichrze), wojskowe (wieże strażnicze) i związane z religią (meczety, medresy). Dzisiaj wielu kasbom z południowego Maroka zagraża ruina. Wbrew utartym poglądom, przyczyn należy szukać nie w kruchości materiału, ale raczej w powiązanych ze sobą procesach historycznych, społeczno-ekonomicznych i kulturalnych (migracja wsi, rozbitcie rodzin i efekty modernizacji). W latach siedemdziesiątych marokańskie Ministerstwo ds. Kultury ogłosiło zamiar rozpoczęcia, przy pomocy UNESCO i UNDP, programu ocalenia kasb. Przewidywał on ratowanie obiektów szczególnie zagrożonych oraz długoterminowy plan konserwacji wykonywanej w ramach zagospodarowania przestrzennego regionów. Obecnie około 300 kasb zostało uwzględnionych w programie i jest nadzieja, że jego wykonanie odbędzie się bez dalszych opóźnień.

C. E. B. Brett, Belfast: *Conservation amidst Conflict (Belfast: konserwacja wpośród konfliktu)*; ss. 15–24, il. 11, streszcz. w j. franc., hiszp. i w. Belfast, stolica Irlandii Północnej, przekształciła się w nowoczesne przemysłowe i portowe miasto w XVIII w., a okres największej świetności przypada na XIX stulecie. Powstało wtedy wiele znakomitych budowli. Od lat sześćdziesiątych począwszy miasto bardzo ucierpiało z powodu rozruchów, zamachów, przestępstw, związanych z „niepokojami” w Irlandii Północnej. W tym samym czasie, podobnie jak w innych miastach Europy Zachodniej, zabytkowe budynki Belfastu były podporządkowane potrzebom rozwijającego się handlu, były przedmiotem transakcji, a historyczne części miasta były często opuszczone. Chociaż tylko niewielka część zniszczeń, jakich doznały najważniejsze zabytki Belfastu może być przypisana bezpośrednio „niepokojom”, istnieje jeszcze poważna liczba mniej ważnych budowli, które są bezpowrotnie stracone. Z każdym budynkiem całkowicie zniszczonym wiąże się uszkodzenie kilku stojących w sąsiedztwie. Ponadto, pejzaż miejski Belfastu został poważnie oszpecony przez różne zabezpieczenia antyterrorystyczne i antyzamachowe, mury, barykady czy kraty. Podjęte w ciągu ostatnich trzech lat próby zaradzenia tej sytuacji odniosły pewien sukces. Przede wszystkim wkrótce zostanie ukończony spis ważniejszych budynków powstałych do roku 1914. Budynki zostaną odrestaurowane dzięki inicjatywom osób prywatnych i instytucji (także tych, które uprzednio przyczyniły się do ich niewłaściwego użytkowania). Zostanie uporządkowana sprawa odszkodowań za zniszczone w wyniku „niepokojów” nieruchomości. Pojawia się tu nowy dylemat. W większości przypadków śmiesznie byłoby zrezygnować ze współczesnych wygód, jak instalacja elektryczna, centralne ogrzewanie, kanalizacja, łazienki, które można by wprowadzić przy okazji rewaloryzacji, na rzecz dokładnego odtworzenia pierwotnego stanu budynku. Trudno jest również wszystko dokładnie odtwarzać – autor uważa, że przy bardzo dużym zniszczeniu lepiej jest zastąpić stare nowym niż „reprodukować”. W Belfaście postępuje się pragmatycznie. Jeśli wnętrze nie miało większej wartości, a elewacje tak, to starannie odtwarza się zewnętrzny wygląd budynku, modernizując to, co jest w środku. Jeśli jest odwrotnie, jak w przypadku gmachu Opery, odtwarza się wiernie wnętrze. Pomimo ograniczonych środków finansowych, nastąpiło pewne polepszenie stanu ochrony zabytków w Belfaście. Można mieć nadzieję, że chociaż na razie nie widać końca konfliktu w Irlandii Północnej, dzięki temu, że po obu zwaśnionych stronach można znaleźć ludzi zaangażowanych w sprawę zabytków, uda się dziedzictwo Belfastu uratować dla przyszłych pokoleń.

Robert Potter, *Monitoring Structural Movement in Buildings (Kontrola odchyłań konstrukcji budynków)*; ss. 25–33, il. 15, streszcz. w j. franc., hiszp. i w. Stateczność konstrukcji zabytkowego budynku jest podstawową sprawą dla jego przetrwania i powinna być stale kontrolowana. Pewne objawy, jak pęknięcia czy osiadanie budowli, mogą (choć nie zawsze, jako że konstrukcja toleruje niewielkie odchylenia od normy) sygnalizować zbliżające się niebezpieczeństwo. Kopuła katedry Św. Pawła w Londynie, ukończona w 1710 r. stanowi interesujący przykład badań kontroli stateczności. Po zaobserwowaniu na początku naszego wieku, niepokojących objawów, takich jak zróżnicowane osiadanie murów wspierających kopułę, czy pojawienie się pęknięć, wprowadzono od 1923 r. całoroczny system kontroli przy pomocy wskaźników odchyłań. Autor, zajmujący się katedrą od 1977 r. analizował boczne odchylenia południowego transeptu, ujawnione dzięki pęknięciom w murze zachodnim, używając do tego celu systemu elektronicznego L.V.D.T. (Linear

Variable Differential Transformer) mogącego jednocześnie rejestrować drgania poziome i pionowe oraz temperaturę zewnętrzną i wewnętrzną. Dzięki temu systemowi można było stwierdzić, że panuje ścisły związek między ruchami murów a zmianami temperatury panującej na zewnątrz. Wykazano ponad wszelką wątpliwość rolę temperatury w pracy konstrukcji, w naprężaniu i rozszerzaniu. W wyniku tych doświadczeń zaczęto stosować aparaturę kontrolną ulepszoną o mikroprocesory, do pomiaru odchyłań murów dwóch zachodnich wież katedry Św. Pawła oraz użyto jej przy badaniu pęknięć w ścianie chóru katedry w Chichester.

Ann Webster-Smith, *8e Assemblée Generale de l'ICOMOS, 7–15 octobre 1987, Washington D.C. (États-Unis), „cultures Anciennes dans les Mondes Nouveaux” (VIII Zgromadzenie Generalne ICOMOS, październik 1987, Waszyngton-USA, Stare kultury w nowych światach)*; ss. 34–35, tekst w j. ang. i franc. Informacje na temat mającego się odbyć w październiku Generalnego Zgromadzenia ICOMOS-u. Omówienie sposobu sponsorowania spotkania, zawiadomienie o planowanych po zakończeniu obrad spotkaniach i objazdach.

Acronymes/Acronyms/Akronimy/, s. 36. Tekst podający wykaz skrótów nazw instytucji i stowarzyszeń zajmujących się kulturą i ochroną zabytków oraz ich pełne nazwy w j. ang. i franc.

Ouvrages Reçus – Selection d'ouvrages reçus au Centre de Documentation UNESCO-ICOMOS (Książki otrzymane – Wybór książek otrzymanych przez Centrum Dokumentacji UNESCO-ICOMOS); ss. 37–38. Krótkie recenzje w j. franc. i ang.

Nouvelles (Aktualności); ss. 39–48. Tekst w j. franc. i ang. Krótkie informacje na temat spraw członkowskich oraz odbywających się spotkań, seminariów, konferencji, wystaw, kursów, działalności narodowych Komitetów ICOMOS.

Index analytique de l'ICOMOS – Selection de la littérature technique sur la conservation des monuments historiques (Analityczny indeks ICOMOS-u – Wybór literatury technicznej na temat konserwacji zabytków); ss. 49–56, tekst w j. franc. i ang. Prezentacja wybranych publikacji na temat zagadnień technicznych konserwacji, przesłanych do Centrum Dokumentacji UNESCO-ICOMOS w Paryżu.

Communiqués (Komunikaty), ss. 57–58, tekst w j. franc. i ang.

Calendrier (Kalendarz); ss. 60–61, tekst w j. franc. i ang. Informacje na temat organizowanych od listopada 1986 do grudnia 1987 kongresów, konferencji, seminariów, sympozjów, kursów i spotkań.

oprac. Joanna Puchalska

M ũ e m l é k v é d e l e m. Przegląd historii architektury i konserwacji zabytków. **Rocznik XXXIV.**

Zeszyt 1, stron 64, ilustracje (1990).

Streszczenie artykułów i spis ilustracji.

G é z a E n t z pisze o Europa Prize (Nagroda Europejska) z okazji przyznania tej nagrody miastu Győr w 1989 r. Győr jest dawnym miastem biskupim. Już w czasach rzymskich znane pod nazwą Arrabona, położone jest w widłach dwóch rzek, Dunaju i Raby. Na szczycie wzgórza wznosi się zamek i średniowieczna katedra. Poniżej powstało miasto o regularnej siatce ulic oraz XVI- i XVII-wiecznej zabudowie mieszkalnej. Centrum miasta jest objęte ochroną, a planową rekonstrukcję rozpoczęto w latach siedemdziesiątych. Ma być realizowana w oparciu o dane historyczne przy jednoczesnym uwzględnieniu aktualnych potrzeb. Większość prac projektowych i wykonawczych przeprowadziły władze miejskie, badania naukowe opracował Inspektorat Zabytków.

1. Złoty medal Europa Prize
2. Wręczenie nagrody

P á l L ö v e i pisze o programie badawczym ochrony zabytków, dzięki któremu lepiej poznano historię Győr. Pięciu historyków sztuki przebadali dokładnie prawie 30 obiektów i opracowało na podstawie archiwaliów datowanie 130 chronionych budynków. Podstawą były urzędowe spisy z 1567 i 1617 r. Dużą pomocą w tej pracy był unikatowy katalog stempli na ceglach, obejmujący blisko 500 obiektów. Udało się odsłonić i wyeksponować średniowieczne partie wieży oraz jadalnię zamku biskupiego, jak również małego kościółka z czasów rzymskich. Najbardziej efek-

townym rezultatem odkryć okazały się jednak wnętrza mieszkalne z dekoracją stiukową i freskami.

1. Kolekcja Horvatha cegieł z Győr
2. Ocalały rysunek stemplowanych cegieł
3. (po węgiersku) – brak tłumaczenia na angielski i pomyłka w numeracji
4. Zachodnia fasada katedry
5. Wieża zamku biskupiego
6. Plac Martinovicsa
7. Dziedziniec pałacu Zichy
8. Podcieniowy dziedziniec przy Alkotmány utca nr 12
9. Dawna apteka jezuicka
10. Stiukowa dekoracja sklepienia w dawnej aptece jezuickiej

István Varga, architekt, dyrektor Biura Projektowego w Győr pisze o rekonstrukcji starej dzielnicy. Z budynków upaństwowionych w 1950 r., 136 to zabytki objęte ochroną. Ponownie otwarto bramy zamurowane w latach dwudziestych i trzydziestych, usunięto szpeczące bramy witryn. Sukcesywna restauracja domów przy Szechényi tér, Köztársaság tér i Alkotmány utca odsłoniła niespodziewanie barokową szatę Győr. Zrekonstruowano późnorenesansowe i wczesnobarokowe dziedzińce oraz sklepienia przejścia z toskańskimi kolumnami. W klasztorze karmelitów urządzony został nowoczesny hotel, w centrum miasta znalazły się promenady uatrakcyjniające jego wygląd.

1. Liszt Ferenc utca, przykład połączenia budownictwa starego i nowego
2. Plan Győr
3. Dawny klasztor karmelitów, obecnie Hotel Klastrom
4. Dziedziniec hotelu
5. Korytarz hotelu
6. Plan placu Köztársaság i sąsiedniej zabudowy
7. Plan zabudowy przy Kovács Pál utca
8. Dom Kreszta z Arką Przymierza
9. Liszt Ferenc utca i pałac Zichy
10. Liszt Ferenc utca nr 22-24
11. Elewacja południowa od strony dziedzińca przy Liszt Ferenc utca
12. Pałac Zichy
13. Pałac Zichy, sala ślubów
14. Kazinczy utca nr 20. Sklep z ziołami
15. Arany János utca nr 18-22
16. Kawiarnia przy podwórzu przy Arany János utca
17. Plac Széchenyi
18. Plac Széchenyi, strona północna
19. Plac Széchenyi, muzeum

Réka Kralovánszky i Zsolt Másté piszą o rekonstrukcji teatru odkrytego w pałacu Grassalkovicha w Gödöllő. W tym wielokrotnie przemalowywanym i przebudowywanym zabytku znaleziono teatr w duchu klasycyzmu, prawdopodobnie z ostatniej ćwierci XVIII w. oraz salę o nieokreślonej funkcji, z bogatą rokokową dekoracją malarską.

1. Rekonstrukcja planu przyziemia teatru
2. Wejście na widowie
3. Widok ściany szczytowej północno-wschodniej
4. Odslanianie ściany szczytowej północno-zachodniej
5. Kapitel pilastra
6. Fragment iluzjonistycznego gzymsu
7. Fragmenty malowideł ściennych w pokoju Migazzi
8. Rzut poziomy przyziemia
9. Rysunek mezzanina
10. Rzut poziomy piętra
11. Elewacja teatru od strony dziedzińca
12. Fasada teatru od strony sceny

László Császár pisze w swoim studium o innych zagadnieniach związanych z ochroną zabytków. Autor wyjaśnia na czym polega nowatorstwo ochrony zabytków techniki, skoro najbardziej wartościowe budynki związane z rzemiosłem i przemysłem rolnym i tak są objęte ochroną niejako automatycznie. Konieczne jest zdefiniowanie pojęcia ochrony oraz jej zakresu, tzn. sprecyzowania jakich obiektów powinna dotyczyć. Według opinii autora taka koncepcja obejmuje obiekty następujące: tradycyjne budynki związane z wytwórczością (duże warsztaty i pracownie), budynki nie związane bezpośrednio z produkcją (magazyny, wystawy) oraz urządzenia techniczne. Ochrona tych obiektów ma dwa podstawowe aspekty: jeden jest techniczno-metodologiczny, w poważnym stopniu różny od ochrony innych typów budownictwa; drugi to społeczno-polityczna, organizacyjna strona ochrony, klasyfikacja zakresu działań.

1. Duża hala w zakładach stalowych w Salgótarján
2. Maszynownia Węgierskiej Fabryki Statków i Dźwigów
3. Detale elewacji maszynowni Węgierskiej Fabryki Statków i Dźwigów

4. Dach hali Ganz-MAVAG
5. Wnętrze żelbetowej hali zakładów włókienniczych (1915)

Zoltán Polgár pisze o nowym chronionym regionie pogórza Balatonu, Obszarze Ochrony Krajobrazu w dolinie Káli. Oprócz wartości widokowych, geologicznych i botanicznych znaleźć tu można wiele cennych przykładów budownictwa ludowego. Niestety, wiele z nich jest w bardzo złym stanie. Można mieć nadzieję, że w ramach ochrony całego obszaru również te obiekty zostaną zabezpieczone. Nie wyczerpując obszernego tematu, autor przedstawia najciekawsze zabytki budownictwa zachowane na tym obszarze.

1. Zánka. Malowniczy dom
2. Köveskál
3. Köveskál. Pralnia
4. Köveskál. Tablica informacyjna Obszaru Ochrony Krajobrazu
5. Balatonhenye. Dom przy Kossuth utca nr 125
6. Balatonhenye. Elewacja domu przy Kossuth utca nr 125
7. Szentbékka. Dom
- 8-10. Szentbékka. Dom przy Kossuth utca nr 9
11. Szentbékka. Dom przy Petőfi utca nr 6
12. Kékkút. Dom przy Fő utca nr 5
13. Kövágóörs. Dom przy Kossuth utca nr 3
14. Kövágóörs. Renowacja dworku szlacheckiego przy Petőfi utca nr 22
15. Kövágóörs. Dom przy Temető utca nr 1

József Mezösi kontynuuje prezentację wiejskich technik budowlanych. Autor omawia konstrukcje z cegły suszonej na słońcu oraz belkowe stropy i konstrukcje dachowe. Opis sporządzenia cegły uzupełniony jest opisem stawiania ścian. Technika budowania z cegły suszonej jest różna od glinobitej. Cegła suszona to po prostu surowa cegła, podczas, gdy przy drugim sposobie budowania używa się gliny zmieszanej ze słomą i siecką. Więźba dachowa jest zazwyczaj krokwiowo-jętkowa, krokwiowo-belkowa, lub z okapami wspartymi na płatwiach. Szczyt szalowany dranicami.

1. Forma do cegły
2. Forma cegły suszonej
3. Pryzma cegieł suszonych
4. Szczyt w tzw. słoneczko
5. Belka z datą
6. Słup ganku

Zeszyt 2, stron 64, ilustracje

Streszczenie artykułów i spis ilustracji

Zsolt Jékely, Dyrektor Generalny Narodowego Inspektoratu Zabytków wygłosił wykład w Komisji Historii i Teorii Architektury Węgierskiej Akademii Nauk. Mówił o ochronie zabytków stanowiących część środowiska kulturowego społeczeństwa i powiedział, że zabytek tylko wtedy żyje i pełni swą rolę, jeżeli jest właściwie użytkowany. Po 1945 r. ciągłość życia kulturalnego w kilku regionach kraju została przerwana. Samotne gospodarstwa, a także wsie, podupadały. Jakie będą zadania ochrony zabytków w kraju, który staje się demokratyczny? W latach sześćdziesiątych państwo starało się realizować propagandowe hasła polityki ochronnej, która miała dorównywać wzorom europejskim i dzięki temu zamki, ruiny, budynki kościelne, całe dzielnice miast zostały odnowione. Autor uważa, że obecne rozpoznanie zasobów zabytkowych jest znacznie lepsze niż było kiedyś. Teraz kolej na topografię zabytków obejmującą cały kraj. Bardzo ważna jest współpraca z ludźmi użytkującymi obiekty. Społeczeństwo jako całość musi brać udział w każdym etapie prac nad ochroną zabytków. Lokalne inicjatywy i spontaniczne działania mają tu pierwszorzędne znaczenie. Nie należy tego zostawiać wyłącznie odległej centrali. Można liczyć na skuteczną, starannie przemyślaną ochronę zabytków – ściśle związaną z właściwie rozumianym planowaniem przestrzennym – tylko jeśli dzięki przemianom społecznym zachodzącym w kraju, dojdą do głosu rzeczywiste wartości intelektualne, zawodowe i moralne.

András Román w swojej rozprawie składa hołd pamięci Istvána Möllera, który dokonał konserwacji ruin kościoła w Zsám-bék w sposób nowoczesny, zgodnie z zasadami Karty Weneckiej. Oznacza to, że Möller uniknął rekonstrukcji, jakiegokolwiek własnej interpretacji, a zachowawczo potraktował oryginalne fragmenty. Pomimo dotkliwie wówczas odczuwanego braku funduszy był dzięki swojemu podejściu prekursorem nowoczesnej konserwacji.

Géza Entz analizuje konserwację Istvána Möllera w Zsámbék i szerzej omawia parę problemów. Jedno z pytań brzmi, czy niektóre prace Möllera (wykańczanie cegłą) były prowizoryczne, jak dowodzą tego badania archiwalne. Zdaniem autora to wykończenie miało być prowizoryczne. Druga sprawa, to dlaczego Möller nie stosował swoich zasad w późniejszych pracach. Było tak dlatego, twierdzi autor, że inne obiekty były w znacznie lepszym stanie, nie aż tak zniszczone. Projekty i wykonanie István Möller w dużym stopniu oparł na poważnych badaniach prowadzonych od początku naszego wieku.

1. Rycina przedstawiająca Rohbock
2. Wykończenie wieży
3. István Möller ze swoimi uczniami
4. Widok kościoła od strony wsi
5. Pozostałości nawy głównej
6. Nawa boczna (1961)
7. Fragment nawy bocznej
8. Wyraźnie widoczne ślady konserwacji
9. Ukończona boczna absyda

Miklós Horle pisze na temat 25 rocznicy powstania Karty Weneckiej. Ten ważny dokument oznacza jednocześnie zamknięcie sentymentalnego okresu powojennego, w którym ważną rolę odgrywało poczucie tożsamości, romantyzm, pragnienie odbudowy zniszczeń. Węgierska ochrona zabytków może poszczycić się osiągnięciami zgodnymi z postulatami Karty. Jednakże życie niesie nowe problemy, w czym pomaga rozwijająca się turystyka. Ludzie oczekują od zabytków dochodowości i malowniczości, a nie dydaktycznej konserwacji skłaniającej do refleksji. To znaczy, że nadszedł czas, aby rozważyć raz jeszcze zasady Karty. Nie jest to kwestia niewielkich zmian, ale raczej nowego systemu zasad, bardziej skłaniającego się ku rzeczywistości. Taka Międzynarodowa Karta, służąca ochronie historycznych wartości architektury otaczającej człowieka, mogłaby mieć ogromne znaczenie dla idei ochrony zabytków rozwijających się w XX w.

Terézia Kerny dokonuje przeglądu dzieł Petera Gerece, który w 1896 r. zebrał węgierskie zabytki pod tytułem „Zabytki naszej sztuki architektonicznej za czasów naszych królów z dynastii Arpadów”. Materiał zawarty w tej pracy nie jest kompletny i pomimo swej niezaprzeczalnej wartości, nie została ona dotąd opublikowana. Artykuł przedstawia szczegółowo jej fragment, historię kościoła mariackiego w Budavár.

Katalin Kiss i Balázs Pal piszą o budynku filii Elektrowni Budapeszteńskiej w Obudzie. Powstał on we wczesnych latach trzydziestych na podstawie projektu Ernő Romána i Dénesa Györgyi. Nawiązali oni do pobliskich rzymskich ruin Aquincum, stosując w fasadzie budynku elementy architektury rzymskiej.

1. Plan przyziemia transformatora
2. Plan alternatywny (zbiory B.E.W.) 1975
3. Plan Györgyi i Romána
4. Budynek w 1987 r.
5. Po renowacji (1989)
6. Fasada przy Szentendrei utca

7. Elewacja wschodnia
8. Zrekonstruowany herb stolicy
9. Westybul
10. Detal elewacji

László Hégráth i Erzsebet H. Galffy opracowali historię tunelu biegnącego pod Wzgórzem Zamkowym w Budzie. Obejmuje ona okres rozpoczęty publikacją pierwszego planu (sporządzonego przez Dániela Nováka w 1837 r.) a zakończony renowacją tunelu w 1973 r. Autorzy omawiają zabezpieczenie przed wodą – największy problem tunelu – oraz jego wewnętrzną konstrukcję, pochodzenie i skład wody we wzgórzu. Piszą także o oświetleniu, wentylacji i nawierzchni.

1. Adam Clark
2. Plan sklepionego wlotu w stylu egipskim
3. Rysunki tunelu opublikowane w czasopiśmie Éltképek
4. Obecny wlot do tunelu
5. Żeton
6. Schemat obecnego systemu wentylacyjnego
7. Rysunek aksjonometryczny charakterystycznego przekroju tunelu
8. Ściana korytarza wentylacyjnego i odprowadzającego wodę
- 9–11. Sople lodu na ścianie korytarza wentylacyjnego

Károly Pereházy pisze o działalności dwóch Kálmánów Berkesów, Starszego i Młodszego, kowali budapeszteńskich. Rozwijali swoją sztukę od początków węgierskiego eklektycznego kowalstwa przez ponad 50 lat, a efekty ich działalności można znaleźć nie tylko w Budapeszcie. Stosowali często elementy historyzmu, zarówno oryginalne i ciekawe, jak i stereotypowe. Specjalnością ich pracowni były dekoracyjne żelazne ozdoby budynków, a niektóre z ich wyrobów brały udział w świątecznych wystawach Towarzystwa Sztuki Stosowanej

1. Detal kraty okiennej w dawnej siedzibie Budapeszteńskiego Towarzystwa Transportowego
2. Krata okienna w tym samym budynku
3. Frontowe nadświetle w tym samym budynku
5. Krata pod chórem muzycznym kościoła katolickiego w Zalaeszeg, 1928
6. Krata przy prezbiterium w tym samym kościele
- 7–8. Krata w drewnianych drzwiach dawnego gimnazjum cystersów (przy Villányi utca), 1928

József Mezösi pisze o budownictwie glinobitym, omawiając kominy, pokrycia dachu, otwory dachowe i formy dachów.

1. Schemat paleniska z łukiem przypominającym sklepienie sferyczne
2. Schemat paleniska sklepionego beczkowo
3. Schemat paleniska wspartego na słupach
4. Komin
5. Schemat paleniska „zamkniętego”

oprac. Joanna Puchalska